

Wieś
jako odrębna formacja kulturowa

Chłopi Władysława Reymonta

Rozwarstwienie chłopskiej gromady

Warstwa chłopska	Charakterystyka
Najbogatsi chłopi (wiejska „arystokracja”)	<ul style="list-style-type: none">-wójt, młynarz, kowal-najbogatsi gospodarze (Maciej Boryna) – mają najwięcej ziemi i inwentarza-rządzą wsią, przysługuje im pierwsze miejsce w kościele i karczmie;-gardzą biednymi, korzystają z ich pracy;
Średnio zamożni chłopi	<ul style="list-style-type: none">-Dominikowa, Paczesiowie, Kłębowie-Mają ziemię, ale im jej ubywa, szukają rozwiązania problemu głodu ziemi w odpowiednich małżeństwach
Biedota, komornicy	<ul style="list-style-type: none">-Bylica (ojciec Hanki), Jagustynka;-Mają niewielkie zagony albo w ogóle nie posiadają ziemi, chodzą na żebry (Agatka), zatrudniają się do robót sezonowych, w tartaku, nikt o nich nie dba, nawet rodziny;-Cieszą się większym szacunkiem niż parobkowie – mają prawo do gospodarskiej śmierci w domu
Parobkowie	<ul style="list-style-type: none">-Kuba, Witek-Żyją na marginesie gromady, mają zapewniony byt u swojego gospodarza, ale gromada się z nimi nie liczy;-Umierają w stajni jak Kuba

Charakterystyka wiejskiej gromady

Ziemia

- Ma szczególne znaczenie – wartość najwyższa.
- Posiadanie gruntu świadczy o wysokim statusie społecznym danego gospodarza. Im więcej morgów, tym większe poważania w gromadzie oraz bogactwo – uprawa była jednym z głównych źródeł dochodu chłopów. Nie posiadać ziemi, znaczy tyle, co być skazanym na ciągłą poniewierkę, na dobroć innych ludzi.
- Ziemia to żywicielka, która daje życie. Jednak aby dostać coś od ziemi, trzeba najpierw coś w nią zainwestować, ofiarować jej trud pracy. Między chłopem a ziemią, na której pracuje, istnieje szczególny związek. Pisze się o niej często jak o istocie żyjącej, przez co jeszcze bliższej człowiekowi, który w pewnym sensie upodabnia się do ziemi: „podnosili szare, jak ta ziemia, twarze” lub jednoczy z nią: „serca tętniały w jedno z tą ziemią świętą”
- Szczególna wartość ziemi sprawiała, że stawała się ona przedmiotem konfliktów, między dziećmi a rodzicami – tak jak to było u Borynów. Antek chciał, żeby ojciec przepisał na niego gospodarkę, bo pragnął być na swoim, czuć się niezależnym. Chłopi jako gromada walczyli o ziemię z panami:
- W końcu ziemia to również przedmiot ze sfery sacrum, w powieści przynależy jej stały epitet „święta”. Świętość ziemi oraz jej bliskość człowiekowi została najpełniej ukazana w symbolicznej scenie śmierci Macieja Boryny.

Charakterystyka wiejskiej gromady

Praca

- Podstawa ludzkiej egzystencji. To ona nadaje sens i rytm chłopskiemu życiu. Każda pora roku niesie ze sobą inne zadania. Praca to również obowiązek wobec ziemi i ojców, pozwalała chłopom również wyżywić rodziny, była źródłem utrzymania. Z tego powodu ziemi-żywicielka otaczana była niezwykłym szacunkiem, ponadto była przedmiotem pragnień większości ludzi. Antek i Hanka dobrze czuli, że nie mogą sprzeniewierzyć Borynowej gospodarki, chcieli, aby po jego śmierci, trwał ona w swojej świętości.
- Praca w życiu Lipczaków jest wszechobecna w różnych formach, ale nie zawsze towarzyszy jej móżól i zmęczenie. Często wykonanie jakiejś pracy – na przykład krojenia kapusty – staje się pretekstem do zabawy. Taka praca zamienia się w radosną schadzkę ludzi z okolicy, kobiety kroją kapustę, rozmawiając, śmiejąc się, a mężczyźni przygrywają wesoło. Praca spełnia rolę spajającą społeczeństwo. Buduje poczucie wspólnoty.
- Praca to również coś świętego, wprowadzającego życie ludzkie w wyższy wymiar, najlepiej ukazuje to symboliczna scena śmierci Boryny, który ostatni raz wychodzi na pole i tam zjednoczywszy się z ukochaną ziemią, umiera.

Charakterystyka wiejskiej gromady

Gromada

- Tkwią w niej siły przeciwstawione słabości jednostek.
- Solidarność gromady w kryzysowych momentach sprawia, że utwór posiada ważne przesłanie, mówiące o sile ogółu wobec bezsilności jednostki.
- Poza pozytywnymi aspektami kolektywizmu wsi widać również negatywne skutki zjednoczenia działań bohaterów, czego dowodem mogą być losy Jagny, a raczej to, co spotkało dziewczynę na końcu powieści.
- Grupa może oddziaływać na jednostkę - widoczne w scenie, gdy mieszkańcy Lipiec pod przywództwem organiściny namawiają się w karczmie na danie „nauczki” Jagnie - i prawie wszyscy (prócz Mateusza) – przystają na wywiezienie dziewczyny poza granice wsi, czyli wykluczenie jej poza nawias gromady. Wieś narzuciła Jagnie swoje zasady, a gdy ona nie chce żyć wedle norm zamkniętej społeczności – zostaje w brutalny sposób z niej wykluczona.
- Mentalność gromady: wysoka ocena tego, co ją spaja, akceptacja chwilowych kłótni, ale po nich wszystko wraca do normalnego rytmu, solidarność w obronie wspólnych interesów, duma stanowa (chłop – żywiciel), zamknięcie wobec zewnętrznego świata, tradycjonalizm i konserwatyzm, podporządkowanie jednostki gromadzie („Nie poradzi żyć z osobna”).

Charakterystyka wiejskiej gromady

Rodzina

- **hierarchiczność** (relacje wewnątrz gromady i rodziny są uporządkowane, co jest widoczne np. podczas niedzielnej mszy w lipieckim kościele);
- **patriarchalność** (głową rodziny jest najstarszy mężczyzna, pełniący funkcję patriarchy rodu; wszyscy członkowie rodziny podporządkowują się jego decyzjom; sprzeciwienie się ojcu traktowane jest przez gromadę jako grzech, np.: rady księdza udzielane Antkowi, że zawsze powinien zgadzać się z wolą ojca);
- **chrześcijańska sakralizacja związku** (małżeństwo traktowane jako związek uświęcony przez Boga, ślub kościelny jako forma zalegalizowania związku między kobietą a mężczyzną, Kościół jako instytucja jednocząca gromadę);
- **monogamiczność** (w życiu gromady lipieckiej nie akceptowano zdrady, romansów itp.);
- **opresyjność** (obojętność na los najstarszych członków rodziny, którzy nie pracują a których trzeba utrzymywać – przykład ojca Hanki; przyzwolenie na stosowanie przemocy wobec kobiet);
- **życie zgodne z rytmem natury, tradycją** (dostosowanie prac rolnych do rytmu natury, życie zgodne z kalendarzem liturgicznym).

Charakterystyka wiejskiej gromady

Religijność

- Głęboko zakorzeniona w świadomości chłopów, ale w wymiarze barwnego, nastrojowego obrzędu;
- Jednoczesne trwanie przy pogańskich zwyczajach;
- Niestosowanie się do nauki kościoła w relacjach społecznych – brak pomocy biednym, wycug dla starych; uzasadnianie wolą Bożą niesprawiedliwości i podziału na bogatych i biednych.
- Ksiądz musi zaakceptować wiejskie zwyczaje.

Charakterystyka wiejskiej gromady

Obyczaje, tradycje, obrzędy

- Obrzędy rządzą życiem gromady zarówno w dzień powszedni, jak i świąteczny – dotyczą wszelkich działań, nawet kiszenia kapusty;
- Obyczaj obecny jest w domu, kościele, w karczmie, na polu, na jarmarku.
- To nieformalny zespół norm narzucony jednostce w wyniku wielowiekowej tradycji, niezmienny, akceptowany przez ogół.
- Porządkuje życie Lipczan, tworzy poczucie ładu i sensu życia.

Cechy charakterystyczne dla tradycyjnej kultury wiejskiej

Chłopi jako odizolowana społeczność, środowisko świadome swojej odrębności

Wiedza przekazywana z pokolenia na pokolenie

Tradycja i obawa przed konsekwencjami łamania zasad wyznacznikiem postępowania chłopów

Przeświadczenie o konieczności zachowania ciągłości między przeszłością a teraźniejszością (wzorowanie się na postępowaniu przodków)

Niechęć i nieufność do postępu, innowacji (zmian)

Nieufność do obcych

Sakralny charakter kultury (istotna rola religii)

Naturalizm w *Chłopach*

- Niepomijanie brzydoty i tematów tabu (śmierć, erotyzm) – śmierć Kuby, erotyzm Jagny i jej kochanków;
- Ukazanie, że życiem człowieka rządzą prawa natury – silniejszy wygrywa, odmieniec jest odrzucony, popęd płciowy jest silniejszy niż zasady religii i gromady;
- Drobiazgowy opis i obiektywizm narratora – badaczka chłopskiej społeczności.